

Alevilig'in ortaya çıkışı, Hz. Muhammed'in ölümü ile başlar (632) : Kimin halife olacağı konusunda Müslümanlar ikiye ayrıldı; bir bölümü Hz. Muhammed'in soyundan geldiği savıyla Ali'nin halife olması gerektiğini ileri sürerken, diğer bölümü Ebubekir'i tuttu.

Hız. Ali, Hz. Muhammed'in defniyle uğraşırken, Ömer'in de yardımı ile Ebubekir halife seçildi. Haksızlığa uğradığı kanısında olan Ali başlangıçta Ebubekir'e biat etmedi; karısı Fatma'nın ölümünden sonra görüşlerini saklı tutmak koşuluyla Ebubekir'i, aynı gerekçeyle yerine geçen Ömer'i, onu izleyen Osman'ı halife olarak tanıdı. Osman öldürülünce, yandaşlarında baskısı ile

Ali halife seçildi : Osman'ın öldürülmesinden Ali'yi sorumlu tutan Osmanyandaşları (şia-ı Osman),

Ali yandaşlarına (şia-i Ali) karşı saldırıya geçti. Ali'nin halifeliliğini tanımayan *Suriye Genel Valisi Muaviye* yle Ali yandaşları arasındaki çatışma savaşa dönüştü. İkisi arasındaki *Siffin Savaşı*'nda [657-658], hakemlerin Ali'yi halifelikten düşürmesi üzerine Müslümanlar, uzlaşmaz çelişkilerle birbirinden koştı; Ali yandaşlarıyla *hariciler* bir yanda, Osman yandaşları diğer yanda öbekleşti. Hız. Ali'nin, *hakemler olayını* kabul edip Muaviye'yle anlaşığı savıyla bir harici tarafından öldürülmesinden sonra [661] gruplar arasındaki çatışma, sürekli düşmanlığa dönüşmüştür.

Başlangıçta bütünüyle **dinsel-siyasal** nitelikte olan Ali yandaşları hareketi; **şia-i Ali**, **şia**, **şiiilik**, **aleviye** ve alevilik adları altında yayılıp güçlendi. Buna koşut olarak, 'Kur'an daki ayetlerin anlamlarının altında gizli anlamlar olduğu ve bunları ancak **imamın** bilebileceği", biçiminde tanım lanan **içrekçilik (bâtınlık)** temeli üzerinde, **varlıkbirliği (vahdeti vücut / panteismus)** ve **ruh göçü (reinkarnasyon)** felsefesiyle bütünlüştü. Yayıldığı bölgenin uygarlık düzeyine, yerleşik inanç, gelenek ve göreneklerine göre değişik kollara ayrılarak günümüze kadar geldi. Bu karmaşıklık nede niyle alevilik hiçbir zaman kendi içinde bütünlük gösteren düşünsel bir akım durumuna gelmedi, tam tersine içinden birçok dal doğdu ve gelişti.

(Esat Korkmaz 1993:S.28-29)

Aleviliğin içsellğe (bâtınlık) yönelmesi peygamberin amcaoğlu ve pek sevdiği damadı Ali'nin , gizli anlamların varlığını şu sözlerinden kaynaklanmıştır : '*Ben, her akşam Peygamber'in evine giderdim. Sırlardan söz ederdik. Peygamber birçok ayetlerini bana yazdırır, gizli anlamlarını da açıklardı...*'*

Tasavvufcuların Ali sevgisi (Alevilik) bundandır ve Alevi ibadet-inin 4 kapı 40 makam 160 menzile dayanarak farklı yapıya sahip olması bu temelde açıklığa kavuşuyor. Yoksa Hız. Ali'nin cami de namazda veya cami önünde öldürülmesi ve camilerde Hız. Ali'ye ve Ehl-i Beyt'e küfür edilmesi, ibadetin değişmesine gerekce olamaz. Hıristiyanlık'tada Roma Katolik Kilisesi Ortadoks Kilise'den ayrılmıştır ve protestant kiliseler katolik kiliselerden ayrılmıştır, ama ibadet şekilleri pek farklı değildir ve de yapıtları farklı olsada hepsi halen kiliseye gider. Demek ki Alevilerin ibadetlerinin sünnî ibadetleri ile bağdaşamaz şekilde ayrı kılınması ve cami yerine cemevi'nin tercih edilmesi, orada semah dönülmesi, saz çalınması dışlanmadan kaynaklanamaz, esası ve temeli **Miraç** ve yukardaki Hız. Ali'nin sözlerinden kaynaklanan **tasavuffi- bâtni-sezgisel** ve **akılcı yorumdan** kaynaklanmaktadır.

* (Âdil Gülvahaçoğlu 'Hacı Bektaş Veli" S.31-32)

İslamiyet tarafından fethedilen bölgelerin bir bölümü, Roma-Bizans ve Persli sınıflı toplumların yaşadığı yerlerdi. *Eşitcilik bir yapıya* sahip olan alevilik, bu toplumsal yapıya uyum sağlayamadı. Köle sınıfı için kurtuluş umudu olamadı. Dar entelektüel çevrelere sıkışıp kaldı. Buna karşın, Roma-Bizans ve Pers kültür çevresi dışında kalan ya da Arap olmayan göçmen kabileleri arasında farklı bir durum gözlemlendi : İnsanlık durumu bakımından daha geride olan ve dışa kapalı bir yaşam tarzı içinde daha *eşitlikçi bir yapı sergileyen* göçmenler arasında alevilik, hızla yayıldı. Bu kapsamda, orta asya'dan batıya ve güneybatıya göç eden Türkler, İslamiyeti kabul etmekte gecikmediler. Ancak Türklerin benimsediği İslamiyet, katı ve cansız ortodoksluk değildi ; arkaik-şamanist unsurlarla yoğrularak kendi sosyal sistemlerine uyumlu duruma getirilmiş, hoşgörü temeline dayalı, *sınıfsız yada sınıfların yeterince şekillenmediği* toplum insanlarını kucaklayabilecek bir şekilde, ibadet biçimleri ve şeriat yeniden yorumlandı. Bu görevi Anadolu'da Bektaşilik yerine getirdi. Ortaya çıkan Anadolu Alevilig'i Anadolu ve Balkan dışında kalan **şeriatçı şiiilerden** kesin bir biçimde ayrıldı.